Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
M. SZPUNAR
fremsat den 25. oktober 2017 [1]

Sag C-645/16

Conseils et mise en relations (CMR) SARL
mod
Demeures terre et tradition SARL

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Cour de cassation (kassationsdomstol, Frankrig))

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 86/653/EØF – artikel 17 – selvstændige handelsagenter – handelsagentens ret til en godtgørelse eller skadeserstatning efter kontraktforholdets ophør – national praksis, som udelukker retten til godtgørelse i tilfælde af agenturgiverens opsigelse af handelsagentaftalen i den i aftalen omhandlede prøveperiode«

Indledning

1. Den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse, som er indgivet af Cour de cassation (kassationsdomstol, Frankrig), vedrører fortolkningen af artikel 17 i Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter [2].

2. Anmodningen er indgivet i forbindelse med en tvist mellem Conseils et mise en relations (CMR) SARL og Demeures terre et tradition SARL (herefter »DTT«) om CMR's søgsmål med påstand om DTT's betaling af en erstatning for det tab, som ophævelsen af handelsagentaftalen med DTT havde medført.

3. Den foreliggende sag vedrører spørgsmålet om, hvorvidt bestemmelserne i direktiv 86/653, navnlig artikel 17, finder anvendelse i situationer, hvor parterne i en handelsagentaftale i aftalen har fastsat en prøveperiode, i løbet af hvilken agenturgiveren kan opsige aftalen. Ud over spørgsmålet om lovligheden af bestemmelsen om en prøveperiode, der giver anledning til tilsidesættelse af bestemmelserne i direktiv 86/653, navnlig artikel 17, i aftaler, der normalt er underlagt dette direktiv, giver den foreliggende sag Domstolen lejlighed til at tage stilling til det mere generelle spørgsmål om, hvilke aspekter af en handelsagentaftale der harmoniseres med direktivet.

1 – Originalsprog: fransk.
2 – EFT 1986, L 382, s. 17.

Retsforskrifter

EU-retten

4. Anden og tredje betragtning til direktiv 86/653 har følgende ordlyd:

»[I]nden for [Den Europæiske Union] har forskellene mellem de nationale lovgivninger om handelsagentur mærkbar indflydelse på konkurrencevilkårene og på de vilkår, hvorunder dette hverv udøves, og de kan have uheldig indflydelse på handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere samt på retssikkerheden i handelssamkvemmet; desuden vanskeliggør disse forskelle i mærkbart omfang indgåelse og gennemførelse af aftaler om handelsagentur mellem en agenturgiver og en handelsagent med forretningssted i forskellige medlemsstater.

[S]amhandelen mellem medlemsstaterne bør foregå på samme vilkår som på et enhedsmarked, hvilket indebærer en indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes retssystemer, for så vidt det er nødvendigt af hensyn til fællesmarkedets funktion; reglerne om lovkonflikter fjerner ikke de omtalte ulemper for handelsagentur, selv ikke efter udarbejdelse af ensartede regler, og gør derfor ikke den foreslåede harmonisering overflødig.«

5. Direktivets artikel 1, stk. 1 og 2, har følgende ordlyd:

»1. De i dette direktiv fastsatte harmoniseringsforanstaltninger finder anvendelse på medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om forholdet mellem handelsagenter og disses agenturgivere.

2. Ved handelsagent forstås i dette direktiv en selvstændig mellemmand, som er vedvarende antaget til at formidle salg eller køb af varer for en anden person, i det følgende benævnt agenturgiveren, eller til at formidle og afslutte sådanne forretninger i agenturgiverens navn og for dennes regning.«

6. Artikel 13-20 i direktiv 86/653 findes i direktivets kapitel IV med overskriften »Agenturkontraktens indgåelse og ophør«. Direktivets artikel 14 har følgende ordlyd:

»Er en kontrakt indgået for en bestemt periode, og videreføres den efter periodens udløb af de to parter, anses den for ændret til en kontrakt, der er indgået på ubestemt tid.«

7. Artikel 15, stk. 1 og 2, i direktiv 86/653 har følgende ordlyd:

»1. Såfremt kontrakten er indgået på ubestemt tid, kan hver af parterne opsige den med et opsigelsesvarsel.

2. Opsigelsesvarslet er for det første år af kontraktperioden på en måned, for det påbegyndte andet år af kontraktperioden på to måneder, for det påbegyndte tredje og for de følgende år af kontraktperioden på tre måneder. Parterne kan ikke aftale kortere opsigelsesvarsler.«

8. Direktivets artikel 17, stk. 1-3, har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at handelsagenten ved kontraktforholdets ophør får godtgørelse i henhold til stk. 2 eller skadeserstatning i henhold til stk. 3.

2.

a) Handelsagenten har ret til en godtgørelse, såfremt og i det omfang:

– han har skaffet agenturgiveren nye kunder eller i betydeligt omfang har øget forretningerne med den bestående kundekreds, og forretningsforbindelserne med disse kunder fortsat vil give agenturgiveren betydelige fordele

og

– betaling af godtgørelse er rimelig under hensyn til samtlige omstændigheder, herunder navnlig handelsagentens tab af provision af forretninger med disse kunder. […]

b) Godtgørelsen kan ikke overstige et beløb svarende til en årlig godtgørelse, der beregnes på grundlag af handelsagentens gennemsnitlige årlige vederlag i de sidste fem år; hvis kontrakten er indgået for mindre end fem år siden, beregnes godtgørelsen på grundlag af det gennemsnitlige vederlag i perioden.

c) Ydelse af denne godtgørelse er ikke til hindrer for, at agenten kan påberåbe sig skadeserstatning.

3. Handelsagenten har ret til erstatning for den skade, som ophøret af hans forhold til agenturgiveren forvolder ham.

Sådan skade opstår hovedsagelig, når kontrakten ophører under omstændigheder,

– der berøver handelsagenten provisionsbeløb, som ville have tilkommet ham i tilfælde af normal opfyldelse af kontrakten, samtidig med at agenturgiveren opnår væsentlig fordel af handelsagentens indsats

– og/eller under omstændigheder, hvor handelsagenten ikke har kunnet afskrive de omkostninger og udgifter, som han efter henstilling fra agenturgiveren har afholdt med henblik på opfyldelse af kontrakten.«

9. Samme direktivs artikel 18 har følgende ordlyd:

»Godtgørelsen eller erstatningen i henhold til artikel 17 skal ikke udbetales:

a) hvis agenturgiveren hæver kontrakten på grund af en misligholdelse, som kan tilregnes handelsagenten, og som i medfør af national lovgivning giver adgang til at hæve kontrakten uden varsel

b) hvis handelsagenten hæver kontrakten, medmindre dette er berettiget som følge af omstændigheder, der skyldes agenturgiveren, eller som følge af alder, svagelighed eller sygdom hos handelsagenten, således at det ikke med rimelighed kan kræves af ham, at han fortsætter sin virksomhed

c) hvis handelsagenten efter aftale med agenturgiveren overfører sine rettigheder og forpligtelser ifølge agenturkontrakten til en anden.«

10. Endelig fastsætter direktivets artikel 19, at »[p]arterne […] ikke, før kontrakten er ophørt, [kan] fravige artikel 17 og 18 til skade for handelsagenten«.

Fransk ret

11. Den Franske Republik har gennemført artikel 17 i direktiv 86/653 i sin nationale ret ved at vælge ordningen i nævnte bestemmelses stk. 3.

12. I denne henseende har artikel L134-12 i code de commerce (handelsloven) følgende ordlyd:

»I tilfælde af ophør af handelsagentens forhold til agenturgiveren har førstnævnte ret til erstatning for den forvoldte skade.

Handelsagenten mister retten til erstatning, hvis han ikke inden for en frist på et år efter aftalens ophør har meddelt agenturgiveren, at han agter at gøre sin ret gældende.

Handelsagentens retsefterfølgere har ligeledes ret til erstatning, når aftalens ophør skyldes handelsagentens død.«

Hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

13. Den 2. december 2011 indgik DTT i sin egenskab af agenturgiver en handelsagentaftale med CMR om salg af enfamiliehuse. Det fremgik af aftalen, at der var en prøveperiode på 12 måneder, hvorefter aftalen skulle anses for at være ubegrænset med mulighed for, at begge parter kunne opsige aftalen i denne periode med et varsel på 14 dage i den første måned og derefter et varsel på en måned. Handelsagentaftalen fastsatte et mål på 25 salg om året.

14. Ved skrivelse af 12. juni 2012 underrettede DTT CMR om sin beslutning om at ophæve den pågældende kontrakt ved udløbet af det ved aftale fastsatte varsel på en måned. Denne beslutning skyldtes, at CMR ikke havde opfyldt de aftalte mål, idet virksomheden kun havde foretaget ét salg på fem måneder.

15. Ved processkrift af 20. marts 2013 anlagde CMR sag mod DTT ved tribunal de commerce d'Orléans (handelsretten i Orléans, Frankrig), bl.a. med påstand om betaling af en erstatning for det tab, som ophøret af kontraktforholdet havde medført. Ved dom af 30. januar 2014 tog denne ret delvist CMR's påstande til følge.

16. Den 14. februar 2014 appellerede DTT dommen. Ved dom af 18. december 2014 omstødte cour d'appel d'Orléans (appeldomstolen i Orléans, Frankrig) delvist handelsrettens dom. Appeldomstolen fandt navnlig, at erstatningen i henhold til artikel L134-12 i code de commerce ikke skulle betales i tilfælde af ophør af kontraktforholdet i prøveperioden.

17. CMR appellerede denne dom til Cour de cassation (kassationsdomstol). Som Cour de cassation (kassationsdomstol) har angivet i sin anmodning om præjudiciel afgørelse, var appeldomstolens dom for det første baseret på fast retspraksis ved Cour de cassation (chambre commerciale, financière et économique) (kassationsdomstol, afdelingen for sager om kommercielle, finansielle og økonomiske anliggender), hvorefter erstatningsretten bortfalder, når handelsagentaftalen opsiges i prøveperioden. For det andet gjorde Cour de cassation (kassationsdomstol) gældende, at direktiv 86/653 ikke henviser til en eventuel prøveperiode, hvilket indebærer, at en sådan prøveperiode kan fastsættes af parterne i en handelsagentaftale, uden at det udgør en tilsidesættelse af EU-retten. Endelig mindede Cour de cassation (kassationsdomstol) – med henvisning til Domstolens retspraksis – for det tredje om, at direktiv 86/653 navnlig tilsigter at sikre handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til agenturgiveren, og at direktivets artikel 17, stk. 2 og 3, dermed skal fortolkes på en måde, der bidrager til denne beskyttelse.

18. Under disse omstændigheder har Cour de cassation (kassationsdomstol, Frankrig) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Finder artikel 17 i […] direktiv [86/653] anvendelse, når ophævelsen af handelsagentaftalen sker i løbet af den i aftalen omhandlede prøveperiode?«

19. Der er blevet afgivet skriftlige indlæg af DTT, den franske og den tyske regering samt Kommissionen.

Bedømmelse

20. Med sit præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 17, stk. 2 og 3, i direktiv 86/653 finder anvendelse. Mere generelt ønsker den forelæggende ret bekræftet, at dens retspraksis vedrørende handelsagentaftaler, hvorefter handelsagentforholdet som fastsat i direktiv 86/653 først træder i kraft, når prøveperioden er udløbet, er i overensstemmelse med direktiv 86/653.

Indledende bemærkninger

21. Det skal først og fremmest bemærkes, at direktiv 86/653 finder anvendelse på en tvist mellem to parter med bopæl i Frankrig i en handelsagentaftale uden grænseoverskridende elementer [3].

22. I denne henseende skal det navnlig bemærkes, at det er fastslået, at direktiv 86/653 har til formål at harmonisere medlemsstaternes lovgivning om retsforholdet mellem parterne i en handelsagentaftale [4], som det fremgår af direktivets artikel 1, stk. 1. Den oprindelige logik bag direktiv 86/653 var da også at skabe lige vilkår for agenturgivere, der udøver deres virksomhed i det indre marked ved hjælp af handelsagenter, idet agenturgivere med henblik på at foretage investeringer og drive virksomhed således har brug for at kende de regler, der kommer i anvendelse, når det gælder erstatning og vederlag til de handelsagenter, de anvender [5].

23. I overensstemmelse med denne tankegang har Domstolen dels fastslået, at artikel 17 og 18 i direktiv 86/653 har afgørende betydning, da de fastsætter det beskyttelsesniveau, som EU-lovgiver har fundet rimeligt at tildele handelsagenterne i forbindelse med oprettelsen af det indre marked, dels, at den ordning, som med henblik herpå indføres ved direktivet, er ufravigelig [6].

3 – Jf. i denne henseende dom af 13.7.2000, Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, præmis 13), hvori Domstolen afgjorde, at direktiv 86/653 »har til formål at harmonisere medlemsstaternes lovgivning om retsforholdet mellem parterne i en handelsagenturkontrakt, uanset om der foreligger noget som helst grænseoverskridende element. Dets anvendelsesområde er derfor mere omfattende end det anvendelsesområde, der gælder for de grundlæggende friheder, der er fastsat i traktaten.«

4 – Jf. bl.a. dom af 23.3.2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, præmis 18 og den deri nævnte retspraksis).

5 – Jf. ligeledes mit forslag til afgørelse Agro Foreign Trade & Agency (C-507/15, EU:C:2016:809, punkt 56).

6 – Dom af 17.10.2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, præmis 39 og 40).

Erstatningsordningen i henhold til artikel 17 i direktiv 86/653

24. Indledningsvis skal det først og fremmest overvejes, hvordan den erstatningsordning, der er indført med artikel 17 i direktiv 86/653, fungerer. Domstolen har, navnlig i dommen i sagen Honyvem Informazioni Commerciali [7] og i Marchon Germany-dommen [8], allerede haft lejlighed til at afklare visse spørgsmål [9].

25. Først og fremmest bør det holdes for øje, at handelsagentaftalers gennemførelse har specifikke karakteristika. Selv om handelsagentens arbejde i det væsentlige består i at afslutte agenturforretninger og etablere nye handelsforbindelser for agenturgiveren, har handelsagenten – i princippet – kun ret til provision af en agenturforretning, der afsluttes ved hans medvirken, jf. bl.a. artikel 7, stk. 1, litra a), i direktiv 86/653. Til gengæld kan en forbindelse, der er etableret med en kunde, føre til en række forretninger, uden at handelsagenten medvirker på ny. Der ydes således løbende godtgørelse for det indledende arbejde. Det er i den sammenhæng, at karakteren af erstatningsordningen i henhold til artikel 17 i direktiv 86/653 skal vurderes.

26. Det fremgår af det ovenstående, at en økonomisk skade i henhold til artikel 17, stk. 3, i direktiv 86/653 kan skyldes, at ophævelsen af handelsagentaftalen er forekommet på et tidspunkt, hvor handelsagenten har etableret forbindelse med en ny kunde. I denne situation afspejler de indtil ophævelsen udbetalte provisionsbeløb da heller ikke værdien af den goodwill, der er skabt for agenturgiveren [10]. Det følger heraf, at erstatningsmekanismen ikke skal sanktionere ophævelsen af handelsagentaftalen eller yde et underholdsbidrag til handelsagenten som følge af kontraktforholdets ophør, men derimod skal yde godtgørelse for handelsagentens indledende arbejde. Handelsagentens ret til betaling af en erstatning for den lidte skade i henhold til artikel 17, stk. 3, i direktiv 86/653 afhænger således af nævnte handelsagents indsats i kontraktperioden og de fordele, som agenturgiveren fortsat drager af arbejdet [11]. Betaling af erstatning til handelsagenten efter kontraktforholdets ophør er således stadig en del af agenturgiverens forpligtelse til modydelse. Til gengæld giver det sig selv, at handelsagenten ikke vil modtage nogen godtgørelse, hvis sidstnævnte ikke har ydet nogen tjenester, der giver agenturgiveren en økonomisk fordel.

En fastsat prøveperiodes art og retsvirkninger

27. Dernæst skal der tages stilling til en fastsat prøveperiodes art og retsvirkninger generelt.

28. Domstolen har endnu ikke haft lejlighed til at tage stilling til en prøveperiodes art i forbindelse med handelsagentaftaler, men det fremgår af Domstolens retspraksis inden for arbejdsretten, navnlig Nisttahuz Poclava-dommen [12], at en prøveperiode giver arbejdsgiveren mulighed for at afprøve arbejdstagerens egnethed og færdigheder inden for de opgaver, den sidstnævnte er ansat til at varetage. I modsætning til handelsagentaftalen er ansættelseskontrakten kendetegnet ved, at arbejdstageren er forpligtet til at levere en tjeneste og ikke et resultat. Handelsagenten udøver sit

7 – Dom af 23.3.2006 (C-465/04, EU:C:2006:199).

8 – Dom af 7.4.2016 (C-315/14, EU:C:2016:211).

9 – Ud over den funktion, der er fastsat i artikel 17 i direktiv 86/653, er Domstolen allerede blevet forelagt en lang række andre spørgsmål vedrørende fortolkningen af denne artikel, nemlig om, hvorvidt direktivet finder anvendelse i en situation, hvor en af parterne er etableret i et tredjeland, jf. dom af 9.11.2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605), og af 16.2.2017, Agro Foreign Trade & Agency (C-507/15, EU:C:2017:129), om beregningsgrundlaget for erstatningen og lovligheden af yderligere erstatning; jf. dom af 26.3.2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195), og af 3.12.2015, Quenon K. (C-338/14, EU:C:2015:795), og desuden om bortfald af handelsagentens ret til erstatning i tilfælde af misligholdelse, som kan tilregnes denne, eller manglende opfyldelse af kontrakten over for tredjemand; jf. dom af 28.10.2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647), og af 17.5.2017, ERGO Poist'ov ňa (C-48/16, EU:C:2017:377).

10 – Jf. mit forslag til afgørelse Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, punkt 27) og Kommissionens beretning – der naturligvis ikke er bindende, men ikke desto mindre informativ – af 23.7.1996 om anvendelsen af artikel 17 i Rådets direktiv om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter (86/653/EØF) (KOM(96) 364 endelig).

11 – Jf. i denne henseende dom af 7.4.2016, Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2016:211, præmis 33), og generaladvokat Poiares Maduros forslag til afgørelse Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2005:641, punkt 26).

12 – Dom af 5.2.2015 (C-117/14, EU:C:2015:60, præmis 36).

erhverv selvstændigt, hvorimod en ansættelseskontrakt indebærer et forhold, hvor arbejdstageren er underordnet i forhold til arbejdsgiveren. Derfor giver prøveperioden i forbindelse med en ansættelseskontrakt desuden mulighed for at uddanne og vejlede den nye medarbejder. Forholdet mellem agenturgiveren og handelsagenten indebærer ikke et sådant behov.

29. Disse to typer kontrakter er dog sammenlignelige, da de har karakter af intuitu personae. Handelsagentaftalen indfører desuden et vedvarende kontraktforhold [13], som er kendetegnet ved et tillidsforhold mellem de kontraherende parter. Det følger af det foregående, at fastsættelsen af en prøveperiode – i forbindelse med en handelsagentaftale – kun har ét formål, nemlig at sikre, at kontrakten lettere kan ophæves, i givet fald, for at en part ikke er bundet til en kontraherende part, som ikke lever op til forventningerne. Jeg mener, at det er vigtigt at understrege, at denne bestemmelse ikke har indflydelse på selve de ved kontrakten påtagne forpligtelser, dvs. pligten til at levere ydelsen og modydelsen. Med andre ord kan handelsagentaftalen ikke anses for ikke at være »endeligt indgået«, så længe prøveperioden ikke er udløbet. Aftalen er endeligt indgået, så snart den er underskrevet.

Lovligheden af fastsættelsen af en prøveperiode i handelsagentaftaler

30. Først vil jeg kort behandle spørgsmålet om, hvorvidt parterne i en handelsagentaftale, der henhører under bestemmelserne i direktiv 86/653, generelt kan fastsætte en prøveperiode. Den forelæggende ret har ganske vist ikke formuleret præjudicielle spørgsmål i denne henseende, men præmisserne i anmodningen om præjudiciel afgørelse samt DTT's skriftlige bemærkninger fokuserer i det væsentlige på dette aspekt.

31. Det lader til, at den forelæggende ret og DTT antager, at erstatningsordningen i henhold til artikel 17, stk. 2 og 3, i direktiv 86/653 ikke finder anvendelse, hvis kontrakten ophæves i prøveperioden. Nærmere bestemt mener de, at en kontrakt, som fastsætter en prøveperiode, ikke er endeligt indgået, hvorfor der endnu ikke er tale om et handelsagentforhold. I henhold til den forelæggende rets faste retspraksis kan en handelsagent under hele en eventuel prøveperiode ikke gøre sine rettigheder i henhold til direktiv 86/653 gældende.

32. DTT bekræfter således, at der i fravær af et forbud mod fastsættelse af en prøveperiode i direktiv 86/653 ikke er tale om et handelsagentforhold i lyset af retsvirkningerne af denne prøveperiode i henhold til den nationale ret. I den sammenhæng gør DTT gældende, at hverken direktiv 86/653 eller Domstolens retspraksis i den forbindelse henviser til en eventuel prøveperiode, og at en sådan prøveperiode således kan fastsættes af parterne i en handelsagentkontrakt, uden at det strider mod EU-retten.

33. Det skal således bemærkes, at direktiv 86/653, for så vidt angår EU-retten, jf. artikel 288, stk. 3, TEUF, kun indeholder bestemmelser om det mål, der skal nås, og overlader det til de nationale myndigheder at fastsætte form og midler. Som det fremgår af dets anden og tredje betragtning og Domstolens retspraksis, har direktivet navnlig til formål at sikre handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere [14]. I denne henseende skal det bemærkes, at Domstolen ved flere lejligheder har understreget, at erstatningsordningen i henhold til artikel 17-19 i direktiv 86/653 [15], der – sammenholdt med bestemmelserne i direktivets artikel 14 og 15 [16] – skal supplere den ordning for beskyttelse af handelsagenter, der indføres med direktivet [17], er ufravigelig. Domstolen har desuden præciseret, at bestemmelserne om godtgørelse i nævnte direktivs artikel 17 og 18 har afgørende

13 – Jf. ligeledes artikel 1, stk. 2, i direktiv 86/653.

14 – Dom af 23.3.2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, præmis 19).

15 – Dom af 9.11.2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, præmis 21).

16 – Alle førnævnte bestemmelser findes i kapitel IV i direktiv 86/653 med overskriften »Agenturkontraktens indgåelse og ophør«.

17 – Jf. mit forslag til afgørelse af 10.9.2015, Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, punkt 24).

betydning, da de fastsætter det beskyttelsesniveau, som EU-lovgiver har fundet rimeligt at tildele handelsagenterne i forbindelse med oprettelsen af det indre marked [18]. Det følger heraf, at bestemmelserne i national ret skal bidrage til at nå det overordnede mål med direktiv 86/653, som er at sikre handelsagenter et højt beskyttelsesniveau.

34. Direktiv 86/653 indeholder dog ingen bestemmelser om en eventuel prøveperiode. Eftersom EU-retten ikke indeholder bestemmelser om lovligheden af en sådan prøveperiode, hælder jeg også til – ligesom DTT, den franske og den tyske regering samt Kommissionen – at antage, at parterne i princippet frit kan træffe aftale herom i kontrakten. Eftersom direktiv 86/653 har til formål at sikre harmonisering mellem medlemsstaterne, må anvendelsen af direktivet og den effektive virkning af de rettigheder, der er fastsat heri, ikke tilsidesættes af retsvirkninger af en prøveperiode, der er fastsat i national ret. Ellers ville det afhænge af national ret, om de ufravigelige regler i direktiv 86/653 fandt anvendelse [19].

En eventuel prøveperiodes indvirkning på artikel 17 i direktiv 86/653

35. Der skal således tages stilling til de eventuelle virkninger af en prøveperiode på handelsagentens ret til godtgørelse i henhold til artikel 17 i direktiv 86/653, og det skal fastsættes, hvilke begrænsninger der eventuelt vil finde anvendelse herpå for så vidt angår dette direktivs ufravigelige bestemmelser.

36. Anvendelsesområdet for og rækkevidden af artikel 17 i direktiv 86/653 skal vurderes ud fra dens indhold, dens formål og dens kontekst [20]. I denne henseende skal det understreges, at artikel 17 i direktiv 86/653 i henhold til Domstolens retspraksis skal fortolkes under hensyn til direktivets formål og den ved direktivet indførte ordning [21].

Ordlyden af direktiv 86/653

37. Med henblik på fortolkningen af bestemmelsen skal der først og fremmest henvises til dens ordlyd. I henhold til artikel 17, stk. 1, i direktiv 86/653 træffer medlemsstaterne de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at handelsagenten »ved kontraktforholdets ophør« får godtgørelse eller skadeserstatning. Kontraktforholdets ophør er således betingelsen for handelsagentens ret til godtgørelse eller skadeserstatning. Retten opstår, når parterne bringer opfyldelsen af kontrakten til ophør, dvs. deres gensidige forpligtelser.

38. En sådan retsvirkning opstår, når en part – i givet fald under lempede betingelser [22] – beslutter at ophæve en handelsagentaftale i prøveperioden. Som jeg allerede har understreget, har fastsættelsen af en prøveperiode til formål at gøre det lettere at ophæve kontrakten, således at en part ikke længere er bundet til en kontraherende part, der ikke lever op til forventningerne. Det kan heller ikke antages, at opfyldelsen af handelsagentaftalen først indledes, når prøveperioden er udløbet.

39. I denne henseende er ordlyden af flere bestemmelser i direktiv 86/653, herunder artikel 17, til hinder for, at prøveperioden i national ret fortolkes som en periode, hvor opfyldelsen af kontrakten endnu ikke er indledt, og hvor der endnu ikke er tale om et handelsagentforhold. I henhold til artikel 1, stk. 1, i direktiv 86/653 finder direktivet anvendelse på medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om forholdet mellem handelsagenter og disses agenturgivere, idet der ved handelsagent forstås en selvstændig mellemmand, som er vedvarende antaget til bl.a. at formidle

18 – Dom af 17.10.2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, præmis 39).

19 – Spørgsmålet er i øvrigt, om det er nødvendigt at fastsætte en prøveperiode, hvis denne sidstnævnte reelt ikke lemper betingelserne for ophævelse af kontrakten – ved at forkorte varslet – når ophævelsen under alle omstændigheder ikke skal begrundes.

20 – Dom af 16.4.2015, Angerer (C-477/13, EU:C:2015:239, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).

21 – Jf. bl.a. dom af 3.12.2015, Quenon K. (C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).

22 – Dog ikke lempede i forhold til de ufravigelige bestemmelser i direktiv 86/653.

salg eller køb af varer for en anden person. Et forhold mellem en handelsagent og en agenturgiver i henhold til direktiv 86/653 eksisterer således fra det øjeblik, hvor der indgås en aftale om en kontraherende parts salg eller køb af varer for en anden part, uafhængigt af spørgsmålet om, hvorvidt den pågældende aktivitet finder sted i en prøveperiode.

40. I henhold til direktivets artikel 1 er den ved direktiv 86/653 indførte beskyttelse ufravigelig fra tidspunktet for indgåelse af aftalen og kan ikke tilsidesættes af parterne ved aftale, som angivet i direktivets artikel 19, hvori det præciseres, at parterne i en handelsagentaftale ikke kan fravige nævnte direktivs artikel 17 og 18 til skade for handelsagenten. Den nationale ret kan således ikke betragte denne aftale som andet end en handelsagentaftale. En udelukkelse fra EU-rettens anvendelsesområde må ikke finde sted.

41. Det skal desuden bemærkes, at det forhold, at handelsagentens forpligtelse er »vedvarende«, jf. artikel 1, stk. 2, i direktiv 86/653, ikke berøres af fastsættelsen af en prøveperiode. Denne betingelse har til formål at udelukke en situation fra anvendelsesområdet for direktiv 86/653, hvor der afsluttes én enkelt kontrakt, uden at der er tale om efterfølgende forretninger [23]. Muligheden for at ophæve kontrakten berører ikke forpligtelsens vedvarende karakter, eftersom det er tilstrækkeligt, at handelsagenten har til *hensigt* vedvarende at formidle salg eller køb, selv i en situation, hvor denne hensigt ikke materialiserer sig som følge af agenturgiverens ophævelse af aftalen. Det følger heraf, at prøveperioden ikke under normale forhold skal skabe en situation, der kun er midlertidig. Jeg mener derfor ikke, at en kort prøveperiode falder uden for anvendelsesområdet for den erstatningsmekanisme, der er fastsat i artikel 17 i direktiv 86/653, fordi forholdet ikke er »vedvarende«. I overensstemmelse med mekanismens funktion og formålet med direktiv 86/653 finder ordningen anvendelse, hvis kontraktforholdets ophør kan give anledning til en økonomisk skade for handelsagenten.

42. En opsigelse af kontrakten i prøveperioden må således – ligesom i forbindelse med en kontrakt, der er indgået på ubestemt tid – betragtes som et »ophør« i henhold til artikel 17 i direktiv 86/653, som er kendetegnet ved udløbet af de primære kontraktlige forpligtelser.

Den almindelige opbygning af direktiv 86/653

43. Denne konklusion underbygges af en systematisk fortolkning af artikel 17 i direktiv 86/653. Prøveperioden vedrører ikke de forpligtelser, der følger af aftalen, men betingelserne for sidstnævntes ophør. Prøveperioden er således omfattet af den samme kategori af bestemmelser som bestemmelserne i artikel 14 og 15 i direktiv 86/653 om indgåelse og opsigelse af handelsagentaftalen. En tidsbegrænset kontrakt ophører ved sit udløb, mens en kontrakt, der er indgået på ubestemt tid, kan opsiges med et varsel. Det samme gælder en kontrakt indgået med en prøveperiode, med den eneste forskel, at betingelserne for opsigelse i givet fald [24] kan lempes. Ophørets mekanisme og virkninger er dog de samme.

44. For så vidt angår samtlige de situationer vedrørende kontraktforholdets ophør, der fremgår af direktivets artikel 14 og 15, indfører direktiv 86/653, i artikel 17, én enkelt mekanisme for godtgørelse efter kontraktforholdets ophør. Det følger således af den almindelige opbygning af direktiv 86/653, at ordningen finder anvendelse, uanset hvordan kontraktforholdet er ophørt.

23 – Jf. i denne henseende dom af 16.3.2006, Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176, præmis 25 og 26), hvor Domstolen først og fremmest betragtede antallet af forretninger, som handelsagenten har afsluttet, som relevant for vurderingen af den vedvarende karakter af mandatet. Jf. i samme retning Rott-Pietrzyk E., »Komentarz do Dyrektywy Rady nr 86/653 z 18 grudnia 1986 roku w sprawie harmonizacji praw państw członkowskich dotyczących niezależnych agentów handlowych«, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, Uniwersytet Śląski, t. 19/20, 2000, s. 245.

24 – Dog ikke lempede i forhold til de ufravigelige bestemmelser i direktiv 86/653.

45. Prøveperioden fremgår i øvrigt ikke af de undtagelser for erstatningsmekanismens anvendelse, der er angivet udtømmende i artikel 18 i direktiv 86/653. I henhold til denne bestemmelse skal erstatningen i henhold til direktivets artikel 17 ikke udbetales i tre situationer, nemlig, for det første, hvis der har været tale om en misligholdelse, som kan tilregnes handelsagenten, og som i medfør af national lovgivning giver adgang til at hæve kontrakten uden varsel, for det andet, hvis handelsagenten har hævet kontrakten, og, for det tredje, hvis handelsagenten har overført sine rettigheder og forpligtelser ifølge agenturkontrakten til en anden. Kontraktforholdets ophør i løbet af en prøveperiode henhører ikke under nogen af disse kategorier. Domstolen har desuden allerede haft lejlighed til at præcisere, at undtagelserne til bestemmelsen i artikel 17 i direktiv 86/653, som er angivet i nævnte direktivs artikel 18, skal fortolkes strengt [25] og dermed ikke kan udvides til at omfatte en ny kategori, såsom ophævelse af kontrakten i prøveperioden.

Formålet med direktiv 86/653

46. Med hensyn til formålet med direktiv 86/653 følger det, som bemærket i punkt 33 i nærværende forslag til afgørelse, af det omhandlede erstatningssystem, at det udelukker enhver fortolkning af direktivets artikel 17, der kan vise sig at være til skade for handelsagenten [26]. For så vidt angår den forelæggende rets anvendelse af artikel 17 i direktiv 86/653 i tilfælde af agenturkontraktens ophævelse i prøveperioden kan en tilladelse til at fastsætte en sådan prøveperiode ikke give anledning til en fratagelse af de rettigheder, en handelsagent har som følge af anvendelsen af artikel 17 i direktiv 86/653. Det følger heraf, at en handelsagents ret til erstatning i medfør af den ordning, der er indført med artikel 17 i direktiv 86/653, ikke principielt bør udelukkes, når kontraktforholdet ophører i løbet af den i aftalen fastsatte prøveperiode.

47. Den ufravigelige karakter af mekanismen til beskyttelse af handelsagentens rettigheder bekræftes af den omstændighed, at parterne ifølge artikel 19 i direktiv 86/653 ikke kan fravige samme direktivs artikel 17 og 18 til skade for handelsagenten [27]. Det er indlysende, at fastsættelse i kontrakten af en prøveperiode, hvor den ordning, der er indført med artikel 17 og 18 i direktiv 86/653, ikke finder anvendelse, svarer til en sådan fravigelse.

48. I øvrigt giver en tilsidesættelse af godtgørelsesmekanismen i henhold til artikel 17 og 18 i direktiv 86/653 ved blot at fastsætte en prøveperiode mulighed for misbrug, hvilket den tyske regering og Kommissionen med rette gjorde gældende. Det risikerer at tilskynde agenturgivere til at omgå reglerne om beskyttelse af handelsagenter ved at fastsætte lange prøveperioder, hvorefter agenturgivere slipper for at udbetale godtgørelse for handelsagentens forretninger.

49. Det ville være i strid med de ufravigelige bestemmelser i direktiv 86/653 på to måder, idet en afvisning af enhver erstatning i tilfælde af kontraktforholdets ophør i løbet af prøveperioden ville give anledning til øget anvendelse af undtagelser med hensyn til de opnåede rettigheder – der er angivet udtømmende i artikel 18 i direktiv 86/653 – og det med direktivet ønskede beskyttelsesniveau ville samtidig blive sænket.

50. Endelig medfører anvendelsen af erstatningsmekanismen i henhold til artikel 17 i direktiv 86/653 fra begyndelsen af prøveperioden ikke, at handelsagentforholdet aldrig kan ophøre, uden at der skal betales erstatning, og dermed, at agenturgiverens interesser ikke er varetaget i tilstrækkeligt omfang. Artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 fastsætter da også ufravigeligt og uden undtagelse en ret til godtgørelse, men udelukkende »såfremt og i det omfang« handelsagentens aktiviteter i betydeligt omfang har øget agenturgiverens forretninger med den bestående kundekreds, og forretningsforbindelserne vil give fordele ud over kontraktperioden. Betalingen af godtgørelse skal

25 – Dom af 28.10.2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, præmis 42).

26 – Dom af 26.3.2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, præmis 21).

27 – Jf. ligeledes dom af 9.11.2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, præmis 22).

desuden være rimelig under hensyn til samtlige omstændigheder[28]. I denne henseende skal det, som det fremgår af punkt 26 i nærværende forslag til afgørelse, bemærkes, at erstatningsordningen skal fungere som godtgørelse på grundlag af handelsagentens resultater. Det forholder sig således sådan, at hvis der ifølge kriterierne skal udbetales en erstatning, er det forhold, at kontrakten er blevet opsagt i prøveperioden, ikke tilstrækkeligt til at opnå fritagelse for udbetalingen af en erstatning. Endelig forholder det sig således, at kontraktforholdets ophør i prøveperiode kan have samme virkning som en ophævelse af en kontrakt indgået på ubestemt tid, nemlig en økonomisk skade. Hvis det til gengæld forholder sig sådan, at betingelserne i artikel 17, stk. 2 og 3, i direktiv 86/653 ikke er opfyldt, skal der ikke udbetales erstatning til handelsagenten, uanset om kontraktforholdet er ophørt i prøveperioden eller ej. Det følger også af den omstændighed, at erstatningsordningen ikke skal sanktionere opsigelsen af kontrakten, men godtgøre agenten for dennes tidligere ydelser, der fortsat har indflydelse på agenturgiverens fremtidige forretninger.

Konklusion

51. På grundlag af det ovenstående foreslår jeg, at Domstolen besvarer Cour de cassations (kassationsdomstol, Frankrig) præjudicielle spørgsmål som følger:

»Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter skal fortolkes således, at direktivets artikel 17 finder anvendelse, når ophævelsen af handelsagentaftalen sker i løbet af den i aftalen omhandlede prøveperiode.«

28 – Dom af 28.10.2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, præmis 44).